

Holdas Sándor*

Szimba, Szultán és... Lohengrin...

avagy: Hangversenyek az állatkertben

Vidáman beszélgető nők és férfiak csoportja sorjázott kifelé az állatkert híres műemlék kapuján. Késő este volt, ekkoriban ért véget a vasárnapi komolyzenei hangverseny a zoo-ban...

– Szerinted az mély, kissé rekedt bömbölés dúrban vagy mollban hangzott el? – kérdezte nevetve az egyik férfi azt a társát, aki zakóját panyókára vetve hozta.

– Ezt nem tudom – nevetett a megszólított –, de az bizonyos, hogy Szimba hallatta hangját a kifutójából, na meg Szultán is jelentkezett egy-két „trombitaszóolóval”, a mérges pávákról nem is beszélve... De úgy látom, senkit nem zavart különösebben, talán hozzátartozik a „hely szelleméhez”, az állatkerthez...

Ilyen és hasonló párbeszédetek gyakoriak voltak azokban az évtizedekben, amikor az állatkerti hangversenyek rendkívül népszerűek voltak a fővárosban.

Amikor az időjárás engedte, hetenként akár négy-öt rendezvénynek adott helyet az a park, amelyben egyébként majmokat, madarakat, tigriseket tanulmányozhattak az érdeklődők.

Valójában a zoo alapvető feladatai között a zenei kultúra terjesztését is meghatározták már a 19. században. Külföldi mintákra – közöttük bécsi példára is hivatkozva – javasolták egy állatkert alapítását, a megvalósítás azonban késett. Csak 1866. augusztus 9-én került sor az állatkert ünnepélyes megnyitására, mindössze egyévi előkészítés után, bár 1865-ben már alapszabályban rögzítették a kert céljait és feladatait.

Ezek között a programban a zoológiai és botanikai ismeretek terjesztése mellett szerepelt a zenei közművelés elősegítése is. Ennek érdekében építették meg a Zenepavilont, amely az 1912. évi nagyszabású átalakítást és újrainvitást követően is fennmaradt. Az addig csak alkalmilag használt, főleg katonazenekarok által hasznosított pavilonnak ekkor már sokkal nagyobb szerepet szántak!

A főváros vezetői, a zenei élet neves szereplői és az állatkert munkatársai egyetértettek abban, hogy – az egyébként szűkös hely kihasználása érdekében – népszerű operetteket, nívós matinékat és operákat kell bemutatni.

Az operettek és operák számára természetesen a hely csak úgy volt megfelelő, hogy „hangversenyszerű” előadásokat szerveztek. (Ilyen megoldások napjainkban is vannak, ha a helyzet egyik-másik színházunkban ezt indokolja.) A pavilonnal szemben alakult ki a nézőtér, amelyet kezdetben ácsolt padok-

* A Fővárosi Állat- és Növénykert főigazgatója volt 1968 és 1976 között

kal, később egyre kényelmesebb székekkel láttak el, de bizonyos, hogy az első években sok néző végigállta az előadásokat, vagy saját székeiket hozták magukkal (esetleg a konyhai hokedli vagy sámli szolgált ülőhelyül). Bizonyos az is, hogy a mai hatalmas berlini szabadtéri színpadhoz hasonlóan sok néző pokrócokon ült, vagy éppen leheveredett... Későbbi fejlemény volt, hogy a szomszédos Gundel vendéglő kertjében, teraszán a hangversenyek idején vacsorát kínáltak, így sokan – főleg a tehetősebb vendégek – itt, szinte páholyban ülve élvezték a Gundel-palacsintát, valamint a Coriolán-nyitányt egyszerre. Így tehát az oroszánok, pávák és elefántok hangjai mellett felhangzott a tányérok és evőeszközök zaja is...

Egészen pontosan nem tudjuk, hogy mikor mutatták be az első hangversenyt... Bizonyos, hogy az akkor népszerű Vasárnapi Újság 18. számában már beszámoltak zenei eseményekről. Valószínű, hogy az első jelentősebb koncertet a „második megnyitó” délutánján, 1912. május 20-án rendezték. Fennmaradt egy-két korabeli plakát is, melyek szerint az első előadást délután, a másodikat este rendezték. Ez utóbbinak végét éjfélre jelezték. Joggal feltételezhetjük, hogy alaposan túllépték az éjféλι befεjezést a nagy sikerre való tekintettel.

A nyitó hangverseny és a további koncertek sikerét az is elősegítette, hogy a lelkes és kitűnő karnagyok pompás zenekarokat szerveztek, vagy éppen meghívtak. Így került ide a Filharmóniai Zenekar, egy másik, operaházi muzsikusból verbuvált társaság (hiszen jórészt nyári szünet volt a színházakban), meg éppen szerződés nélkül is akadtak jó muzsikuskok. Egyes kitűnő zenészek neve szinte összeforrt az állatkerti hangversenyekkel. A teljesség igénye nélkül említem meg Wischendorf Henrik, Müller Károly, Szikla Adolf, Rieger Alfréd és Reiner Frigyes vagy Bor Dezső nevét. Vállaltak előadásokat zenés színházi zenekarok is. 1923-tól kezdve rendszeresen játszott itt a Székesfővárosi Zenekar is.

A második világháború utáni években a csaknem teljesen lepusztult zoo zenei életében jelentkezett az egyik legnagyobb egyéniség, Komor Vilmos. Ő már fiatal muzsikuskorában megismerkedett a zoo-koncertekkel, azok sajátos hangulatával, és egész életében nagy kedvencei is maradtak. Mellette „beleszeretett” az állatkerti világba Ferencsik János, Kenessey Jenő, Lukács Miklós is. Ennek következtében elsőrangú muzsikuskok és énekesek jöttek a zooba, elfogadták a furcsa és sokszor szűkös viszonyokat, megszokták a pávák rikoltozását Wotan búcsúáriája közben, Szimba és Szultán zajosságát az Álarcosbálban... stb.

A lelkes karnagyok példájára nagyszerű énekesek is megjelentek az állatkertben. Itt lépett fel Alpár Gitta, Laurisin Lajos, Orosz Júlia. Tömött nézőtér előtt a Rigolettót énekelte Svéd Sándor... Az operett kiválóságai sem kerültek el az állatkertet. Játszott itt Király Ernő, Kosáry Emmi, Rátkai Márton, később Latabár Kálmán, Rátonyi Róbert, Salamon Béla is... Nehéz lenne kivétel nélkül felsorolni azokat a magyar és külföldi művészeket, akik feladatokat vállaltak a különleges körülmények között az állatkertben.

Sokan meglepődtek a későbbi években azon, hogy az ismert, szűkös színpadon még balettet is bemutatnak! Pedig a *Hunyadi László* Palotásával kezdődő balett-esten Csinády Dóra, Fülöp Viktor és Pásztor Vera táncolt...

A második világháború után, a még jórészt romos állatkertben hamar felhangzott a zene. 1948 nyarán újranyitott a szabadtéri színpad. Sikeres nyitóestje után egy héttel már Wagner-estet rendeztek, Lukács Miklós vezényletével. Nem is részletezem tovább, az a tény, hogy abban az évadban 21 előadásban 14 operát mutattak be. A közönség a szó legszorosabb értelmében éhes volt, de nem csupán kenyérre és húsrá (talán lóhúsrá?), hanem a zenére is. Kikapcsolódni, a sok borzalmat felejtetni akarták Johann Strauss vagy éppen Wagner zenéjével.

Mi is lehetett volna azokban a hónapokban kedvesebb, andalítóbb, mint a színpad történetében jubiláló operettet, ahol a MÁV Szimfonikusok mellett – többek között – az akkor nagyon népszerű Házy Erzsébet is fellépett...

A sok kedves emlék között érdemes felfigyelni arra, hogy a hazai média eléggé mostohán bánt az állatkerti koncertekkel. Annak ellenére, hogy évtizedeken keresztül egyedül az állatkert tudta – nagy erőfeszítésekkel – zenei programját folytatni, csak egy-egy méltató cikk, néhány elismerő, olykor fanyalgó beszámoló jelent meg a koncertekről. Ezekben jó „poén” volt az elefántok trombitálása és a pávák rikoltozása. A lelkes muzsikusokat, énekeseket és a közönséget azonban ezek sem zavarták... Meglepő talán az is, hogy még maguk az állatkerti vezetők vagy dolgozók sem „propagálták” kellően a koncerteket. Nem írtak például arról, hogy az olykor sokezres nézősereg hogyan viselkedik a különleges helyszínen.

Gondoljunk csak arra, hogy a nézőtér mellett tartózkodtak a mérges kígyók, nem voltak távol a nagyragadozók ketrecai sem...

A kert dolgozói természetesen mindent megtettek annak érdekében, hogy a zenét élvező közönségre semmi veszély ne leselkedjen. Ott helyezkedtek el a színpad környékén, a veszélyes állatokat folyamatosan ellenőrizték, figyelték.

Ha szükségesnek látták, akkor emelték az állatgondozók szolgálatát is.

Örömmel nyugtázhathatjuk, hogy évtizedeken keresztül nem volt semmilyen, a helyszínből adódó baleset, riadalom, pánik sem! Ez a tapasztalat megegyezik számos külföldi állatkert tapasztalataival. Nagyon sok zooban működik szabadtéri színpad, San Diegótól Phenjanig, de nem tudunk semmi rendkívüli eseményről.

Az állatkert továbbra sem kíván lemondani a zenei programokról. Igaz, a Zenepavilon és a nézőtér helyén napjainkban botanikai bemutató, a Japánkert látható, talaja alatt azonban rengeteg épülettörmelék (sittet) találhatunk.

Hátborzongató, háborús emlékek ezek...

A vezetők és a főváros illetékesei próbálták más helyszínt találni a kertben.

Felvetődött a Nagyszikla alatti, jókora „barlang” felhasználása vagy a Kisszikla alatti Barlangmozi valamilyen bővítése. A jelenlegi vezetők az utóbbi években a Fesztiválzenekarral olyan koncerteket rendeztek, amelyek vagy a főkapu és az egyemeletes irodaépület (ma állatorvosi rendelő) szögletében, vagy pedig a tengeri akvárium bejáratánál, a Nagy-tó mellett kaptak helyet. A hírverés csak minimális volt, plakátok sem hirdették a „jeles eseményt”, mégis telt ház volt, sok új érdeklődő mellett néhány idős zenebarát is megjelent, akik Ferencsiket, Jámbor Lászlót, vagy a nagyon szép és szexepiles Réthy Esztert emlegették, aki

Offenbach *Szép Helena* című nagyoperettje kedvéért hazalátogatott Bécsből... Ki tudja, talán... lesz még egyszer, valamikor, újra Állatkerti Színpad és izgalmas, nyári koncertsorozat...

Akik bővebben kívánnak a témával foglalkozni, azok számára javasoljuk a következőket.

Egy magyar nyelv és irodalom, valamint színháztörténet szakos, végzős bölcsész hallgató kitűnő szakdolgozatot állított össze 2010-ben az állatkerti zenei programokkal kapcsolatban. A ritka értékes, hézagpótló munka a Pannon Egyetem szellemi tulajdona, ott hozzáférhető az érdeklődők számára. Megérdemelte a „kitűnő” minősítést.

Parányi Réka: *Állatkerti Hangversenyek*, Pannon Egyetem, Veszprém, 2010

Néhány utalást, adatot, méltatást találhatunk könyvekben:

Szidnainé Csete Ágnes: *A 125 éves Budapesti Állat- és Növénykert története*, Budapest, 1991

Persányi Miklós (szerk.): *Ablak a Természetre. Évszázadok Állatkertje Budapesten*, Budapest, 2001

Holdas Sándor: *Az Állatkert belülről*, Agroinform Kiadó, Budapest, 2008

